

Nová publikace: Ptáci Pardubic (Vránová S., Lemberk V. & Hampl R. 2007: VČP ČSO & Východočeské muzeum v Pardubicích, Pardubice, 304 stran)

*A new book: The birds of Pardubice
(Vránová S., Lemberk V. & Hampl R. 2007: VČP ČSO &
Východočeské muzeum v Pardubicích, Pardubice, 304 pages)*

Jiří Reif

Katedra ekologie, Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy, Viničná 7, 128 44 Praha 2; e-mail: jirireif@yahoo.com

Pardubice jsou bezesporu hlavním městem východočeské ornitologie – sídlí zde regionální pobočka České společnosti ornitologické, pořádají se zde schůze a setkání nejrůznějších milovníků ptactva, zdejší muzeum spoluvydává Panurus, nejznámější východočeské ornitologické periodikum. Vznik publikace, která popisuje výskyt ptáků přímo v centru místního ornitologického dění, je proto pouze logickým důsledkem historického i současného významu tohoto města. Co tedy můžeme očekávat, když otevřeme štíhlou knihu v elegantní světlé obálce, na níž fotografie šesti druhů ptáků důmyslně skládá její prostý, ale výstižný název Ptáci Pardubic?

Nemohu začít jinak než samou chválou. Ptáci Pardubic jsou obsahově kvalitní, formálně velmi zdařilá a graficky mimořádně propracovaná kniha. Přináší nejen výsledky mapování ptáků v jednom východočeském městě, ale i doporučuje místa, kde lze toho kterého opeřence nelépe pozorovat, udílí rady, jak ptákům pomoci, a v neposlední řadě nabízí exkurzi do historie ornitologických výzkumů ve východní části Čech. Nejvíce mě nadchla poctivost a solidnost, s jakými jsou informace čtenáři předkládány – kniha si nehraje na nějakou studnici všeho vědění a její působnost je skutečně striktně regionální, ovšem díky tomu může těžit z dokonalých znalostí místních podmínek. Autoři toho mistrně využili, takže texty o každém druhu jsou hutné, plné lokálních dat, ale zároveň živé a čtivé. Jak lze dosáhnout svěžího počtení u publikace, která se skládá z více než stovky na pohled jednotvárných druhových charakteristik? Stačí pár jednoduchých, avšak vynikajících nápadů: rozčlenění každé druhové kapitoly na několik oddělených částí, které uvozují srozumitelné grafické symboly; zařazení dvou až tří fotografií; přidání barevných rámečků s typy na místa, kde se druh můžeme pokusit spatřit, a s obecnější zajímavostí z ptačí říše. Díky tomu člověk zbytečně nezabředává do nějakých dlouhých popisů, ale může si vybrat k přečtení jen to, co ho skutečně zajímá nebo na co má zrovna náladu.

Klíčovou část knihy tvoří údaje o jednotlivých druzích, které byly v období 2003–2006 zjištěny jako prokazatelně či pravděpodobně hnízdící na katastrálním území města. Každému druhu je věnován jednostránkový text a mapka míst výskytu na protější straně. Na začátku je druh krátce představen shrnutím

toho nejpodstatnějšího z jeho biologie a poznávacích znaků, poté jsou stručně popsány jeho nároky na prostředí, za nimiž následuje charakteristika jeho výskytu v Pardubicích. Pokud existuje dostupný materiál, je připojen i pohled na jeho početnost a rozšíření v delším časovém horizontu. Hlavní text doplňují dva barevné rámečky a fotografie s popisky. Mapa výskytu na druhé straně rozlišuje tři kategorie průkaznosti hnízdění a nabízí srovnání s rozšířením druhu v celé ČR. Chytrým oživením i přínosnou dodatečnou informací je přeložení kvadrátové sítě přes mapu města s hlavními typy prostředí. Můžeme tak na první pohled vidět, které druhy se vyhýbají centrální zástavbě a které naopak preferují lidská sídliště oproti okolní krajině. Údaje o každém druhu uzavírá odhad jeho početnosti v Pardubicích a pro srovnání i v České republice. Další oddíly knihy pak druhové kapitoly uvozují (Metodika, Výsledky), doplňují (Pardubice se představují, Ptáci společenstva vybraných biotopů, Po uzávěrce) či případně upozorňují na další důležité aspekty pardubické ornitologie (Předmluva, Úvod, Historie, Kam v Pardubicích za ptáky, První pomoc ptákům). Jako celek pak působí publikace velmi vyváženým dojmem – dozvíme jak něco o dobách minulých, tak podrobnosti o každém druhu a v posledku i některé aktuální ochranné problémy.

Každá recenze ovšem musí být i trochu kritická, a proto je mou povinností upozornit i na slabší místa jinak skvělé knihy. Při hlubším začtení mi vadily občasně neobratnosti (např. „téměř nezamrzlá řeka“) a gramatické chyby (byť velmi řídké) – kolektiv tří autorů mohl (zvláště ve spolupráci se dvěma recenzenty) své vyjadřování zpřesnit a více vybrousit, takže výsledný dojem z publikace by byl ještě lepší. U map jsem postrádal měřitko – stačila by linka s vyznačením 1 km. Ačkoliv chápu, že kniha je zaměřena spíše populárně, takže důraz byl kladen na vzácnější druhy a zajímavá pozorování, údaje o početnosti běžných druhů mohly být podrobnější. Nemusí se zrovna jednat o denzity každého druhu v jednotlivých kvadrátech, ale potěšily by třeba i přesnější celkové odhady početnosti než „> 1000 párů“. Je správné, že autoři neprezentují nějaká smyšlená čísla, na druhou stranu mohli tomuto účelu aspoň trochu přizpůsobit terénní metodiku. Údaj o početnosti šoupálka krátkoprstého [> 5 párů], která má být „jen o něco menší než šoupálka dlouhoprstého“ [> 150 párů], pokládám za překlep.) Nicméně nedostatek kvantitativních dat u hojnějších druhů je částečně vyvážen případovou studií o ptačích společenstvech ve čtyřech různých prostředích Pardubic, která obsahuje tabulky s denzitami každého druhu. Obraz struktury místní avifauny díky tomu získá ostřejší rysy. Podobné doplnění by však neúspěšně hledal zájemce o zhodnocení dlouhodobého vývoje početnosti ptáků Pardubic. Jistěže by šlo o zčásti subjektivní dojmy autorů, protože mapování ptáků v dostatečném rozsahu a kvalitě zde proběhlo vůbec poprvé, ale stejně si myslím, že by takový text bylo možné sestavit (minimálně z údajů, kterou jsou nyní v mnoha druhových kapitolách), ač by to byla práce nelehká. Výstup by to však byl jistě zajímavý a čtenáři kvitovaný. Podobně by práci ozdobilo hlubší srovnání struktury pardubického ptačího společenstva s jinými městy, kde jsou k dispozici srovnatelná data, než jenom uvedení malické shrnující tabulky s komentářem na několika řádcích. Nicméně tyto a další poznatky mohou být rozebrány v samostatných studiích, které budou vycházet z nasbíraného datového materiálu a které pardubičtí ornitologové jistě plánují v budoucnu napsat a publikovat. Poslední výtku směřují k obecné výsledkové části, kde autoři podle mého názoru nevhodně zahrnují

do srovnávacích a souhrnných dat i druhy s kategorií průkaznosti hnízdění B – možné hnízdění. Přitom sami podotýkají, že se druhové popisy u speciální části budou týkat pouze druhů prokazatelně či pravděpodobně hnízdících (kategorie C a D). Mám za to, že z jakýchkoliv srovnání a závěrů týkajících se hnízdního výskytu by se měly druhy s možným hnízděním vyloučit. Můžeme je uvádět pro zajímavost, ale jinak by se však mělo pracovat pouze s ptáky hnízdícími prokazatelně nebo pravděpodobně.

V podobném hnidopišském duchu by se dalo pokračovat i dále, ovšem je třeba důrazně podotknout, že všechny zmíněné nedostatky jsou zanedbatelné vzhledem k ostatním kvalitám rozebírané knihy. Lze bez nadsázky říci, že Ptáci Pardubic jsou užitavelsky velmi příjemnou, atraktivní publikací přinášející zajímavé informace jak zájemcům o pozorování ptáků z řad široké veřejnosti, tak nejrůznějším ornitologickým odborníkům. Jako terénní spoluautor dosud nenapsaného a velmi pravděpodobně nikdy nepublikovaného Atlasu rozšíření ptáků Třebońska mohu pardubickým kolegům jejich dílo jen tiše závidět.

Souhrn

Knihla Ptáci Pardubic přináší výsledky mapování hnízdního a zimního výskytu ptáků, které probíhalo v letech 2003–2006 v Pardubicích. Její hlavní část tvoří popis každého ze 110 druhů ptáků, kteří ve sledovaném období pravděpodobně či prokazatelně hnízdili na katastrálním území města. Druhové popisy sestávají z krátkého představení základních určovacích znaků a specifických charakteristik včetně nároků na prostředí, po nichž následuje shrnutí současného výskytu v Pardubicích a v některých případech i zhodnocení dlouhodobého vývoje početnosti. Každý druh má základní textovou část doplněnou o mapku rozšíření, tabulku s odhadem početnosti, několik fotografií a rámečky se zajímavostmi. Kromě speciálních kapitol jsou součástí publikace i celkové výsledky mapování ptáků, dále tipy, kde lze ptáky v Pardubicích nejlépe pozorovat, studie o vybraných městských ptačích společenstvech, stručná historie pardubické ornitologie a několik dalších příspěvků. Ptáci Pardubic jsou zdařilým dílem znalců místní avifauny a svojí kvalitou přesahují hranice východočeského regionu.

Summary

*The publication *Birds of Pardubice* summarizes the results of observations regarding the breeding and wintering of birds in the city of Pardubice between 2003 and 2006. In total, 158 bird species were recorded using a grid-square mapping technique. However, the species account chapters involve only 110 species with the breeding status assessed as either probable or confirmed breeding. For each of those species, the authors provide a short description of its recognition marks and specific characteristics (including habitat requirements), notes to its current occurrence in Pardubice and, if historical data were available, its long-term population trends. Each species chapter is accompanied by a breeding distribution map, the population size estimate, boxes with remarkable information and several photographs. In addition, there are several other chapters such as a summary of the grid-square mapping, a case study on local bird communities, a brief history of ornithology in Pardubice, tips on local bird watching sites and several other contributions. The book *Birds of Pardubice* is a well written publication providing baseline data for future bird-distribution studies and its importance extends beyond the eastern Bohemia.*

